

Sygn. akt II CSK 673/18

POSTANOWIENIE

Dnia 18 czerwca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z powództwa A. K.
przeciwko M. K.
o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli,
na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 18 czerwca 2019 r.,
na skutek skargi kasacyjnej powódki
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 14 marca 2018 r., sygn. akt I ACa [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. nie obciąża powódki kosztami postępowania kasacyjnego;**
- 3. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...] na rzecz radcy prawnej M. K. wynagrodzenie w kwocie 1800 (jeden tysiąc osiemset) zł, powiększonej o stawkę podatku od towarów i usług, tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną powódki A.K. od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 14 marca 2018 r., sygn. akt I ACa [...] Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca oparła na przesłankach uregulowanych w art. art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 4 k.p.c. Przesłanki te nie zostały spełnione.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11, z dnia 11 stycznia 2002, III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, nie publ., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, nie publ.).

Istotnego zagadnienia prawnego skarżąca upatruje w konieczności wyjaśnienia, czy aktywne poszukiwanie wsparcia wśród wyspecjalizowanych organów przez darczyńcę znajdującego się w uwłaczającej godności ludzkiej sytuacji życiowej niejako zastępuje a wręcz zwalnia obdarowanego, który jest najbliższym członkiem rodziny, z poczucia wdzięczności uzasadnionego okolicznościami sprawy, a tym samym może również uzasadniać bierne zachowanie obdarowanego, które nie będzie stanowiło rażącej niewdzięczności, jako przesłanki odwołania darowizny.

Tak sformułowana przez skarżącą podstawa przyjęcia skargi kasacyjnej nie spełnia przesłanki istotnego zagadnienia prawnego w powyższym rozumieniu, gdyż, po pierwsze, odnosi się wyłącznie do oceny okoliczności konkretnej sprawy (jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 maja 2007 r., III CSK 74/07, nie publ., nie ma ogólnej reguły pozwalającej na uznanie zachowania obdarowanego wobec darczyńcy za rażąca niewdzięczność uzasadniającą odwołanie darowizny; ocena, czy obdarowanemu można przypisać rażąca niewdzięczność zależy od całokształtu okoliczności danej sprawy). Po drugie, Sąd Najwyższy wielokrotnie już dokonywał wykładni pojęcia „rażącej niewdzięczności”. Mianowicie, w postanowieniu z dnia 29 września 1969 r., III CZP 63/69, wyjaśnił że pod pojęcie rażącej niewdzięczności w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. może podpadać jedynie taka czynność czy zaniechanie obdarowanego, które były skierowane przeciwko darczyńcy ze świadomością i w nieprzyjaznym zamiarze, nie zaś krzywdy niezamierzone, popełnione w uniesieniu, czy rozdrażnieniu, wywołanym

być może zachowaniem się czy działaniem samego darczyńcy. Nadto nie mogą to być czyny wymierzone przeciwko osobie trzeciej, choćby pośrednio były przykre dla darczyńcy, chyba że w okolicznościach sprawy uzasadniona będzie ocena, że to godziło bezpośrednio także w darczyńcę.

Chodzi tu przede wszystkim o popełnione przestępstwo przeciwko darczyńcy (zarówno przeciwko życiu, zdrowiu i czci, jak i przeciwko mieniu) oraz o naruszenie przez obdarowanego obowiązków wynikających ze stosunków osobistych łączących go z darczyńcą, jak np. odmowa udzielenia pomocy w chorobie mimo oczywistej możliwości. Czyny dowodzące niewdzięczności muszą świadczyć o znacznym nasileniu złej woli obdarowanego, na co wskazuje użycie przez ustawodawcę słów "rażąca niewdzięczność". Nie uzasadnia więc odwołania darowizny dopuszczenie się przez obdarowanego takich czynów, które w danych okolicznościach i warunkach nie wykraczały poza zwykłe przypadki życiowych konfliktów (zob. wyrok z dnia 7 maja 1997 r., I CKN 117/97). Rażąca niewdzięczność występuje wówczas, gdy obdarowany przejawia agresję wobec darczyńcy, poniża jego godność osobistą, nie wywiązuje się z obowiązków wynikających z umowy darowizny. Nawet ustalenie, że u podstaw pogorszenia się stosunków między stronami leży naganne zachowanie się zarówno obdarowanego, jak w darczyńcy, nie pozwala przyjąć, że spełnione zostały przesłanki umożliwiające skuteczne odwołanie wykonanej darowizny. Ustawa wymaga bowiem, aby niewdzięczność obdarowanego była rażąca, a więc wymaga, aby przybrała postać kwalifikowaną, którą charakteryzuje nasilenie złej woli i naganności zachowania się obdarowanego. Takiej szczególnie negatywnej oceny nie sposób formułować, gdy istotną przyczynę konfliktów występujących pomiędzy stronami umowy darowizny stanowi zachowanie się darczyńcy (zob. wyrok z dnia 29 października 1999 r., I CKN 174/98). Dobre obyczaje w konkretnym środowisku i zwyczajowe relacje między obdarowanym a darczyńcą mogą stanowić jedno z pomocnych w ocenie zachowania obdarowanego kryteriów. Wprawdzie do *essentialia negotii* umowy darowizny nie należy obowiązek sprawowania opieki nad darczyńcą przez obdarowanego, to jednak umowa darowizny rodzi po stronie obdarowanego moralny obowiązek wdzięczności, który nabiera szczególnej wymowy, gdy do zawarcia umowy dochodzi między osobami najbliższymi, których

powinność świadczenia pomocy i opieki wynika już z łączących strony umowy stosunków rodzinnych (zob. wyrok z dnia 13 października 2005 r., I CK 112/05). Rażąca niewdzięczność w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. musi cechować znaczne nasilenie złej woli skierowanej na wyrządzenie darczyńcy krzywdy lub szkody majątkowej. Czynami świadczącymi o rażącej niewdzięczności obdarowanego są: odmówienie pomocy w chorobie, odmowa pomocy osobom starszym, rozpowszechnianie uwłaczających informacji o darczyńcy, pobicia czy ciężkie znieważenia” (zob. wyrok z dnia 17 listopada 2011 r., IV CSK 113/11). Rażąca niewdzięczność odnosi się do takiego zachowania obdarowanego, które jest skierowane przeciw darczyńcy świadomie i w nieprzyjaznym zamiarze, ukierunkowane zazwyczaj na wyrządzenie krzywdy lub szkody majątkowej. Nie są to działania nieumyślne, niezamierzone. Z zasady wyłącza się również działania skierowane przeciwko osobie trzeciej, chyba że podjęte są z zamiarem pokrzywdzenia darczyńcy. Niewierność małżeńska obdarowanego małżonka, będąca zawinioną przyczyną rozwodu, nie stanowi rażącej niewdzięczności wobec darczyńców-teściów w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. (zob. wyrok z dnia 28 marca 2012 r., V CSK 179/11). O istnieniu lub nieistnieniu podstaw do odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności decydują w każdym przypadku konkretne okoliczności, rozważane na tle zwyczajów panujących w określonych środowiskach społecznych, które nie wykraczają poza wypadki życiowych konfliktów. Każdy przypadek powinien być rozważony indywidualnie. Znamion rażącej niewdzięczności nie wyczerpują z reguły czyny nieumyślne obdarowanego, drobne czyny nawet umyślne, ale niewykraczające, w określonych środowiskach poza zwykłe konflikty życiowe, rodzinne, jak też wywołane zachowaniem się, czy działaniem darczyńcy. Nie jest również obojętna przyczyna niewdzięczności, bo umożliwia dokonanie osądu, czy i na ile zachowanie obdarowanego może być uznane za nieusprawiedliwione. Darowizna kreuje stosunek etyczny między darczyńcą a obdarowanym, wyróżniający się moralnym obowiązkiem wdzięczności. Pogwałcenie tego obowiązku przez dopuszczenie się ciężkich uchybień opatrzone jest sankcją prawną, przewidzianą w art. 898 § 1 k.c., w postaci prawa odwołania darowizny. Warunkiem tego prawa jest, aby obdarowany dopuścił się względem darczyńcy rażącej niewdzięczności. Taką

kwalifikowaną postać ma dopiero takie zachowanie się obdarowanego, które w świetle istniejących reguł moralnych i prawnych świadczy nie tylko o niewdzięczności, ale o kwalifikowanym jej stopniu” (zob. wyrok z dnia 29 kwietnia 2016 r., I CSK 209/15). W każdym razie w praktyce przesłankę rażącej niewdzięczności uznaje się za spełnioną tylko w przypadkach szczególnych: zwłaszcza przestępstw obdarowanego przeciwko darczyńcy lub osobom dlań bliskim albo rażącego zaniedbywania obowiązków rodzinnych. Nie ma natomiast zastosowania w razie niezgodnych z wolą darczyńcy działań obdarowanego, będących wyrazem zagwarantowanej mu przez prawo autonomii” (zob. wyrok z dnia 10 sierpnia 2017 r., II CSK 871/16).

Przewidziana w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. oczywista zasadność skargi kasacyjnej zachodzi wówczas, gdy z jej treści, bez potrzeby głębszej analizy oraz szczegółowych rozważań, wynika, że przytoczone podstawy kasacyjne uzasadniają uwzględnienie skargi. W wypadku, gdy strona skarżąca twierdzi, że jej skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, powinna przedstawić argumentację prawną, wyjaśniającą w czym ta oczywistość się wyraża oraz uzasadnić to twierdzenie. Powinna w związku z tym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia prawa materialnego i procesowego, polegającą na jego oczywistości *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004, nr 3, poz. 49, z dnia 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 75, z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, nie publ., z dnia 29 kwietnia 2015 r., II CSK 589/14, nie publ.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., IV CSK 189/15 nie publ. i przywołane tam orzecznictwo).

Oczywistej zasadności skargi kasacyjnej skarżąca upatruje w tym, iż Sąd drugiej instancji dokonał ustalenia stanu faktycznego na podstawie materiału dowodowego zgromadzonego przed Sądem pierwszej instancji oraz na nieprawomocnym wyroku rozwodowym i jego pisemnym uzasadnieniu, jako

dokumencie urzędowym, nie przeprowadzając dowodów zgromadzonych w aktach postępowania rozwodowego.

Zgodnie z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. zarzucając naruszenie prawa procesowego, konieczne jest wykazanie, że dane naruszenie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. W tym kontekście zasadnicze znaczenie ma wskazana przez powódkę podstawa odwołania darowizny, którą w piśmie odwołującym darowiznę wywodziła stąd, że obdarowany dał jej w sposób bezpośredni do zrozumienia, że nie ma zamiaru wesprzeć jej jako swojej matki w sytuacji, w której jego ojciec, znęca się nad nią psychicznie i fizycznie. Powołała się na rozmowę telefoniczną, podczas której pozwany oświadczył, że nie obchodzą go problemy matki, jakie ta ma z jego ojcem oraz że to nie jego sprawa. Fakt takiej postawy pozwanego nie był sporny, zatem bez znaczenia pozostają inne kwestie, w tym te, które są zawarte w aktach rozwodowych.

Przedstawiona w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku ocena zachowania pozwanego pod kątem wskazanej podstawy odwołania darowizny nie pozwala na uznanie, iż wyrok ten zapadł z oczywistym naruszeniem prawa. Jakkolwiek postawa obojętności pozwanego wobec problemu powódki może być oceniane negatywnie, jako niewdzięczność, to jednak w świetle przywołanego wyżej orzecznictwa Sądu Najwyższego nie uzasadnia zakwalifikowania tego zachowania jako niewdzięczności w stopniu rażącym, w znaczeniu, o którym stanowi art. 898 § 1 k.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 102 k.p.c. w zw. z art. 398²⁰ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., mając na uwadze, że okoliczności, które zadecydowały o nieobciążeniu powódki kosztami postępowania apelacyjnego, a przywołane w postanowieniu reformatoryjnym Sądu Apelacyjnego z dnia 12 czerwca 2018 r., zwłaszcza te dotyczące subiektywnego przekonania powódki o słuszności swojego roszczenia oraz jej sytuacji osobistej, wystąpiły także w postępowaniu kasacyjnym.

O wynagrodzeniu należnym pełnomocnikowi powódki z urzędu orzeczono na podstawie art. 22³ ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych

(jedn. tekst: Dz. U. 2018, poz. 2115, ze zm.) w zw. z § 2 pkt 1, § 4 ust. 1, 3, § 8 pkt 6, § 16 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego (jedn. tekst: Dz. U. z 2019 r., poz. 68).

a

aj